

g. kulma? ~~revoluce?~~

Desáté výročí březnové revoluce.

Deset let minulo od doby, kdy na petrohradských ulicích vznikly nepokoje, jež vedly k pádu ruské monarchie. S výjimkou tvrdošíjných monarchistů dnes každý ujišťuje, že toto zhroucení bylo neodvratné. Carismus prý padl jako shnilý plod. Tvrditi, že se musilo státi, co se stalo, je velmi laciná filosofie dějin. Stopujeme-li však podrobně vývoj událostí prvních dnů březnové revoluce, jsme překvapeni tragickým zauzlením situace, jež zavedla přesvědčené monarchisty k úloze, kterou hráti naprosto nechtěli. Bořili trůn proti své vůli. Týká se to především generality. Rozhodující roli hrála tu mylná představa vojenských kruhů o tom, co se děje v Petrohradě. Vůdcové armády dobře znali zápas, který po válečných neúspěších v Haliči dumská oposice bojovala za odpovědné ministerstvo. Vedení armády, trpící nedostatkem výzbroje, sympatisovalo s tímto úsilím, ježto se dalo ve jménu lepší organizace výroby a pod heslem — válka do vítězného konce. Když v Petrohradě vypukla revoluce, v hlavním stanu se domnívali, že jde pouze o násilné vynucení požadavků oposice. Generál Alekseev, tenkrát skutečný pán armády, byl v tom smyslu infor-

mován Rodzjankem, předsedou říšské dumy. V domnění, že v Petrohradě rozhoduje říšská дума, Alekseev vynutil na caru manifest, slibující odpovědné ministerstvo. Rodzjanko však v zápětí telefonoval, že konstituce nestačí, že je třeba, aby se Mikuláš II. vzdal vlády ve propěch bratra, velikého knížete Michajla. Žádá prý to pobouřená veřejnost. Generál Ruzskij, k němuž se car uchýlil, přiměl z rozkazu svého chefa, generála Alekseeva, a za podpory ostatních velitelů front Mikuláše k abdikaci. Informace Rodzjankova však byla falešná. Petrohradská ulice si nepřála záměny Romanovce Romanovcem, nýbrž odstranění monarchie vůbec. Vynutila si, že carův bratr musil se koruny odříci. Teprve v tomto okamžiku velitelé fronty postřehli, kam byli Rodzjankem zavedeni. Skreslil jim situaci, zejména zamlčel, že pánem v Petrohradě není říšská дума, nýbrž sovět dělnických deputátů. Monarchističtí důstojníci, kteří později spoličkovali Rodzjanka (již jako běžence v Jugoslavii), dobře cítili, jaký podíl předseda říšské dumy měl na faktu, že vojenské vedení, celé monarchisticky smýšlející, vynutilo na slabém caru abdikaci. Rodzjanko ovšem svá nesprávná sdělení vůdcům armády dělal pod tlakem situace opravdu tragické. Kdyby byl hned na počátku do hlavního stanu oznámil, že pánem v hlavním městě je socialistický sovět, a že se výslovně žádá odstranění monarchie, hrozilo nebezpečí, že carští generálové rázně zakročí, dokonce snad i za cenu separátního míru s Německem. Byl to

JAN SLAŮK: SMYSE RUSKÉ REVOLUCE,
PRAHA 1927, s. 128-142

tedy „zbožný podvod“, jehož se Rodzjanko na generálech dopouštěl. Chtěl revoluci zachrániti před osudem povstání z roku 1905. V prvních dnech, jak právem tvrdí znalci ruské armády, mohlo býti povstání potlačeno. Po svržení cara nebylo to již možné. Armáda se rychle vymkla vůdcům z rukou. Obyčejně se věc svádí na pověstný „Prikaz č. 1“, vnášejíci volební princip do armády a rušící dosavadní základy vojenské disciplíny. Lidé, kteří byli vzniku tohoto dokumentu blízcí, chlubili se později, že tímto trikem cílevědomě vnesli rozklad do armády. V pravdě však největší ranou, jež byla morálce armády zasazena, byla likvidace carismu. Dlouhé válečné strasti, události na dvoře (Rasputin), agitace v armádě, hodně rozhlodaly posvátnou úctu širokých vrstev k caru, ale v celku vzato, prostý ruský voják, to jest do vojenského pláště oblečený sedlák, v cara do revoluce věřil. Tato víra, jež byla jediným jeho světovým názorem, byla odstraněním monarchie rozrušena. Sedlák bojoval, protože car nařídil. Miljukov, znající dobře, co v širokých vrstvách znamená víra v cara, tušil následky, když žádal a zapřísahal, aby revoluce neodstranila carskou hodnost, ten jediný „symbol“, vizicí morálně temné vrstvy k plnění povinností pro stát. Hájiti však monarchistického principu ve vzbouřeném Petrohradě, kde většina inteligence i dělnictva je orientována výstředně republikánsky a socialisticky, bylo věcí předem ztracenou. Ostatně i zde bylo nutno voliti mezi Skyllyou a Charybdou. Zachování

carismu, jako státního symbolu pro ngramotnou masu, nemající občanské vědomí, skrývalo v sobě nebezpečí, že reakční kruhy využijí, jak se to dosud dalo, víry ngramotných v cara-boha, aby učinily všem revolučním vymoženostem konec. Likvidací carismu věc byla znemožněna. Modla, v kterou temné masy věřily, byla skácena. Ruskému sedláku zbyl jediný ideál — dostati do rukou statkářskou půdu. Ten, kdo vyšel okamžitě této touze vstříc, stal se pánem v Rusku. Smetením Romanovců uniklo se hydře samoděržaví. Za to ruský státní koráb sletěl do víru sociálního kataklismu, jakého svět neviděl.

II.

Nejvýznačnějšími postavami březnové revoluce byli advokát Kerenskij a historik Miljukov. Tento záhy se svou nemožnou zahraniční politikou byl z vlády vytlačen, Kerenskij nesl donkichotsky břímě neudržitelné situace do konce. Když byl v listopadu svržen, na jeho hlavu snesly se všechny výtky. Kerenština prý zavinila hrůznou potopu bolševického převratu. Léta však plynou, sovětský režim trvá, a již tím vrhá zpětné světlo na události roku 1917. Stává se čím dále, tím jasnější, že o cestě ruské revoluce rozhodovaly mohutnější síly, než byla „slabost“ Kerenského. Toto poznání zmírnilo antipatie proti muži, který se domníval, že ruská revoluční vláda nemusí míti ve svém arsenálu guilotinu. Kerenskij sám dnes při-

znává, že byl za březnové revoluce „sljuntaj“ (slintal). Toto slovo se v ruském slovníku nenajde. Razila je před několika lety ruská spisovatelka Kusková pro naivně idealistické ruské politikaření, nepočítající s realitou a neschopné činu. „Sljuntajství“ však Kerenskij přičítá všem členům Prozatímní vlády. Také Miljukov byl prý „sljuntajem“, míní-li se tím každý idealismus, každý entusiasmus, každá víra v „rozum a svědomí národa“ (deník „Dni“ 28. pros. 1924). Kerenskij vystihuje tím dětinský optimismus první revoluční vlády přiléhavě. Naivním politikem byl kníže Lvov, domníval-li se, že se všechno naladí samo sebou, naivním byl Kerenskij, vymohl-li zrušení trestu smrti v říši, kde se dosud udržovala kázeň tělesným trestem, neméně však naivním byl i Miljukov, když po odstranění carismu, jehož psychologický účinek na temné masy dobře tušil, pokusil se pokračovati ve válečné politice a nítiti národní entusiasmus nadějemi na Cařihrad a černomořské úžiny. V posledním svém velkém díle (Ruslands Zusammenbruch) Miljukov nepřímou přiznává, jak marná a pochybená byla jeho politika v době, kdy lid, nemající citu pro povinnosti k státu, byl válkou unaven a sedlák poplašen zvěstí, že se bude přidělovati panská půda. Ač tedy přední nositelé březnové revoluce dnes chápou, že za poměrů, vytvořených dlouhou válkou, nebylo možno, aby revoluce se zastavila při „nekrvavé“ první etapě, nemají dosud odvahy přiznati, že tu byl moment zcela na válce

nezávislý, jenž dílo březnové revoluce činil nemožným. Vítězové nad carem chtěli zříditi demokratickou republiku bez demokratů. Byla to absurdnější utopie, než Leninem hlásaná diktatura proletariátu. Meta ovšem, ke které mířil Lenin, byla fantastičtější, než demokratické sny březnové revoluce. Mnohem dále bylo k socialismu, než k parlamentní demokracii se starými buržoasnými rády. Vtip však byl v tom, že Lenin, dobře chápající poměry země, nepokusil se o realizování čistého komunismu, nýbrž zastavil se při myšlence — připravovati cestu k socialismu nadvládou dělnické třídy. Konečné cíle jsou chimérou, ale forma vládní, ve kterou se bolševická diktatura vtělila, podivuhodným vývojem navazuje na starý padlý režim a zároveň brání, aby se carismus nemohl v staré podobě vrátiti. Demokratické republice však scházela silná vrstva uvědomělého občanstva, bez níž nikde nevznikla a nikdy se neudržela. Ti, kdo po leta vymáhali na caru opravdovou konstituci, neradi to přiznávají, ale pro objektivního pozorovatele věc je zřejmá. Jestliže nebyly pro demokratické zřízení nutné podmínky, byl po ruce materiál pro diktaturu proletariátu, jak ji vymyslel Lenin. Vytrvalou, mnohaletou propagandou bolševici vyrostli v četnou dělnickou kastu, která se mohla odvážiti převzít vládu. Přikročila k dílu násilnými metodami, bez nichž byla by brzo hotova, ale nebylo to pouhé násilí, jež dalo jim a zachovalo panství. Tato dělnická frakce vyvinula nesmírnou energii a osvědčila

báječnou obětavost. U nás ovšem převládá jednostranná představa, že stačilo pouze neštítiti se násilí, odstřelovati „tolstojovskou“ buržoasii a inteligenci, koupiti sedláka panskou půdou, a tím že panství bezohledných cyniků bylo zabezpečeno. Kolik vlastní krve, kolik mozků obětovali bolševici při odvážném svém pokusu, nad nějž nikdo v historii si nevytkl větší a obtížnější, o tom nic se nechce věděti, ač je to jediná cesta k pochopení, proč zvítězili a proč se dosud tak neochvějně při vládě drží. Byl tu bolševický heroism, kdežto ostatní strany, a zejména tak zvané buržoasní vrstvy, ho neprojevily nebo teprve potom, když už bylo pozdě.

Březnová revoluce tedy neměla, oč by svou parlamentní demokracii opřela. Zde je klíč jejího nezdaru. Tento nedostatek však rychlým tempem v Rusku odstraňuje diktatura proletariátu. Zlobí to sovětské ideology, řekne-li se, že jejich diktatura vychovává ohromnou selenskou buržoasii, ale těžko se vzpíráti proti zákonu revoluce. Zbude z ní zpravidla to, proč původně vznikla. A počátek ruské revoluce — březen — mířil k občanské demokracii, nikoli ke komunismu.

Nár. Osvobození, 12. a 16. března 1927.

Čas řeší spor o ruské revoluci.

Desáté výročí pádu samoděržaví přineslo velikou úrodu článků o ruské revoluci vůbec. Mám před sebou přes čtyřicet takových úvah. Z valné části jsou to novinářské projevy významných představitelů ruské emigrace. Ty jsou nejzajímavější. Ukazují totiž názorně, co v úsudcích o historické události znamená časový odstup. Třeba ovšem se rozpomenouti, jak emigrace psala o bolševické revoluci v prvních letech sovětského panství. Říjnovému převratu se odpíral název revoluce, jeho strůjcové byli prohlašováni za šílené fanatiky nebo placené náhončí, kteří už před válkou byli ve službách Německa a Rakouska atd. Po deseti letech u vážných ruských politických myslitelů nasetkáte se s tímto primitivním výkladem. Zmizel také strach za budoucí osud Ruska. Odpor proti bolševictví trvá (částečně také proto, že nesmiřitelná k emigraci je sovětská vláda), ale téměř souhlasně už se přiznává, že ani bolševická éra neprojde pro ruský národ bez užitku. Chápe se, že živelný převrat je velikou výhni, z níž při nejmenším se zrodí opravdové občanské a národní vědomí nejšířších vrstev lidových. Při tom ovšem většina emigrantských

spisovatelů přidrží se názoru, že prospěch z revoluce byl vykoupen nesmírnou cenou a zbytečným ničením národních sil. Pasiva revoluce, hrozná a ohromná, prý silně převyšují aktiva. Opakuje se tu klam, kterému za každé opravdové sociální revoluce podléhá a bude podléhati mnoho lidí, zejména z těch kruhů, jímž revoluce uškodila. Netuší totiž, že k vynesení ortelu nad revolucí nestačí obyčejná aritmetika, jež už před koncem revoluce sčítává a srovnává dobré a špatné. Neuvědomují si, že srovnávají pasiva a aktiva v době revolučního procesu nebo bezprostředně po něm je sociologickým omylem. Nejlépe to osvětluje historie polemických publikací, které kdysi ztratily velikou revoluci francouzskou. Evropské veřejné mínění převážnou většinou hlasů odsoudilo jakobínskou éru. Tvrđilo se a věřilo, že Jakobíni zničili Francii na dobu nedohlednou, že ohrožují evropskou kulturu, že otrásají základy lidskosti atd. Tyto úsudky byly podpírány ne pouze divokými pověstmi, jež protivníci revoluce s tradiční lehkověrností šíří, ale také nespornými fakty z doby šílené revoluční horečky. Stačilo však několik desetiletí, aby francouzská revoluce byla uznána epochální událostí, od níž počíná nová doba lidských dějin. Principy, za něž francouzská revoluce bojovala, staly se tak směrodatnými a plodnými v dalším vývoji, že miska jakobínských hříchů mnohonásobně byla vyvážena. Jak to přišlo, že se současníci (až na vzácné výjimky) v diagnose francouzské revoluce tak hrubě zmý-

lili? Revoluce je bojem za novou ideu, která v okamžiku, kdy se jí násilně klesť cesta, poskytuje málo konkrétních plodů. Nemá aktiv, za to pasiva jsou viditelná ihned. Casem však se poměr obrací. Zatím co škoda z revoluce dále už se nezvětšuje, ovoce bojovné idey roste a uvádí autory knih i brožur, ujišťujících, že soud dějin zlomí hůl nad „revolučními zločinci“ právě tak, jako oni ji lámou, do málo záviděníhodné situace. Potomstvu se zdá, že odpůrci revoluce byli slepí a hlouš k tomu, co se dalo kolem nich. A co je nejhoršího, ani vysoko zdvižený štít na obranu ohrožené lidskosti a mravnosti, jímž se odůvodňuje odpor k revoluci nedochází u budoucích generací ocenění, tím méně vděku. Špatně pochodili odpůrci zrušení feudalismu a selského poddanství. Jejich starosti o trvání lidské společnosti nikomu dnes neimponují, ježto obavy se ukázaly nejen planými, ale cítí se v nich neochota popřátí širším vrstvám slušnějšího místa ve společnosti; obránci spořádané společnosti mají dvojí morálku...

Netřeba se ovšem báti, že konservativci vyhynou vlivem nepopulárnosti a nevděku, který bývá jejich údělem u budoucích generací. Vývojový proces je potřejuje jako brzdu proti ztřeštěnému radikalismu. Stará se tedy, aby tato užitečná čeleď v lidské společnosti nevyhynula, činí je naprosto nepřístupné poučení z historie. Jsou vždy přesvědčeni, že jejich postavení je zvláštní, že se naň nevztahuje žádná historická analogie. Připomene-li se jim

neslavný osud mínění Evropy o francouzské revoluci, prohlásí, že je to vyloženě pochybená rovnice. Ve Francii — to byla opravdu pokroková revoluce. Ale v Rusku? To není revoluce, to je řádění temných sil, uvolněných zločinem, fanatismem, hloupostí... Při tom se zapomíná, že odpůrci Jakobínů na vlas totéž tvrdili o revoluci francouzské. Spor o revoluci tedy nikdy nerozhodne přítomnost. Musí uplynout leta, aby se ukázal její smysl. První desetiletí, jež právě minulo od počátku ruské revoluce, je příliš krátkou dobou, aby mohlo už ve sporu padnouti rozhodnutí. Jednu věc však odpůrci revoluce prohráli zcela jasně. Nesplnila se jejich předpověď, že bolševický režim skončí velmi rychle krachem. Zklamání proroci sice obratně vynalézají vysvětlení, proč se jejich předpověď nesplnila, ale to nic nemění na faktu, že doba trvání sovětské vlády se odhadla špatně. O tom svědčí dovršované desetiletí sovětského režimu. Který bod sporu o ruskou revoluci rozhodne další desítky let? Potvrdí snad poučku Macchiavelliho, že z bouří, jež mnozí bez rozmyslu odsuzují, rodí se dobré zákony a že vzpoura konec konců nikdy neškodí blahu obecnému?

Národní Osvobození, 24. března 1927.

Smysl ruské revoluce.

Revoluce smetla carismus a s ním mnohé, co těžko ruský národ bude nahrazovati, pracně získané statky hmotné i duchovní. Vládu carskou vystřídala diktatura radikální strany socialistické, jež po několikaletém tápání proměnila ve federativní stát, ve Svaz sovětských socialistických republik (S. S. S. R.). Již desátý rok se drží bolševická strana u vlády a nic nenasvědčuje, že bude v blízké době vystřídána vládou jinou. Sovětské Rusko stalo se předmětem pozornosti celého světa. Nejen svými státně socialistickými pokusy, ale též svou vůlí šířiti své evangelium do celého světa. Nikdy, co historie pamatuje, slovanský živel nevyvolal v dějinách světových takového rozruchu. Nekonečná řada knih byla již napsána o významu bolševické revoluce pro Rusko a lidstvo vůbec. V hodnocení nového Ruska se ovšem většinou diametrálně rozcházejí. Na jedné straně čtete zdrcující odmítnutí a vášnivé zatracování „škůdců Slovanstva i socialismu“, na druhé straně se ozývají hymny a fanfáry, troufale ohlašující, že se začíná nová éra v Rusku, v Evropě, na planetě.

Otevřeně vyznávaný demokratismus, stavící se proti jakémukoli znásilňování člověka člověkem a národa národem, je základem mého stanoviska k bolševické formě vládní. Odmítám „diktaturu proletariátu“ jako každou diktaturu jinou a nic nedám na řeči o vznešených cílech, k nimž musí být Rusko železnou metlou dovedeno, ani na poukaz, že v tak zvaném buržoasním státě jsou také prvky násilí. Ale odmítati neznamena viděti v sovětské vládě něco nepřirozeného, něco, co vytvořila snad hrstka fanatických, či jak u nás se často říká, zločinných dobrodruhů. Vidím v dnešní ruské vládě i n t e r m e z z o, přechod od carismu k ruskému demokratismu. S tímto názorem dnes nejsou spokojeni ani odpůrcové bolševismu, ani bolševici. Zejména tito rozhořčeně odmítají tak hubený odhad veliké jejich revoluce. Bolševici věří, že upravují v Rusku silnice, vedoucí rovnou k socialistickému zřízení. Nejsou prvními revolučními chiliasty. Ale právě proto, že víme, jak dopadá konečné účtování, jež po letech provádí historie, obmezujeme praeliminář trvalých výsledků bolševické éry pro Rusko na minimum. Není to jen odhad per analogiam. O ruské revoluci můžeme souditi na základě pevných zkušeností sociologických i statistických. Žádný poznatek neposkytuje nám jistějšího zorného úhlu pro odhad do budoucnosti, než celou historií dosvědčená zkušenost, že ve vývoji vládních forem nemůže býtí opravdových skoků, jako jich nemůže býtí ve vývoji národa vůbec. Připojíme-li k tomu druhý po-

znatek, že trvalá vláda vyrůstá z úrovně ovládané masy, je nám a priori dána podstata bolševického režimu. Je to forma, úzce příbuzná s padlým carismem a vytvořená více úrovní ruského lidu než Leninem. Nepochybuji v nejmenším o tom, že již po několika desetiletích bude kořen bolševické éry pro Rusko zcela jasný. Revoluce březnová bude se jeviti naivním pokusem o demokratickou republiku v době, kdy není ještě v Rusku pro demokracii podmínek; revoluce listopadová je návratem — pokud se vlády nad ruským lidem týče — směrem k carismu. Když Leninovi před revolucí namítali, že Rusko není pro „diktaturu proletariátu“ zralé, odpovídal, že nenahlíží, proč by vládu v Rusku na místo nějakého sta tisíc poměščíků (statkářů) nemohlo vzítí do rukou několik set tisíc uvědomělých dělníků. Sotva lépe mohl by někdo vyjádřiti podstatu diktatury bolševické strany. Všechno to, co bolševická strana dělá, všechny její státně socialistické experimenty nemohou zastříti fakt, že mezi carskou a bolševickou vládou není veliké vzdálenosti.

Daleko by vedlo, kdybych měl vypočítavati, jak borci za mezinárodní socialismus bezděčně řeší úkoly, jež byly ukládány carismu, jak provádějí decentralisaci a federalismus, v říši s ohromnou plochou dnes nezbytný, jak likvidují negramotnost v blahém přesvědčení, že razí cestu socialismu, jak z jejich revoluční laboratoře vychází uvědomělý ruský občan, který už nikdy nebude materiálem pro restauraci carismu v staré podobě a který do nedohledné doby

nebude ani prvkem pro výstavbu společnosti komunistické. Vyrůstají tu však nezbytné podmínky pro demokratické a tím teprve opravdu slovanské Rusko. V tom vidím již dnes kus smyslu veliké ruské revoluce.

OBSAH:

	Str.
Úvod	3
První dějiny ruské revoluce	7
Pád Kerenského	29
Prozatímní vláda v agonii	35
Kramářova Kniha o Rusku	43
Nekomunistické plody leninismu	64
Případ Borise Savinkova	70
Herriot a Rusko	74
Oči Trockého a Herriotovy	78
Odlumírání revoluce	82
Ruský vyhnanec o sovětském Rusku	87
Brusilov za revoluce	92
Sovětské Rusko střízlivě chápané	97
Podivná obrana slovanské politiky	102
Desáté výročí březnové revoluce	128
Čas řeší spor o ruské revoluci	135

